

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יום א' פ' וישב, כ"ף כסלו, ה'תשל"ז

חלק ג – יוצא לאור לש"פ ויגש, ד' טבת, ה'תשפ"ה

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

שנת השבעים וחמש לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

לעילוי נשמת

מרת חנה לאה ע"ה ברוק

בת הרה"ת ר' שמעון ע"ה

נפטרה ז' טבת, ה'תשע"א

ת' נ' צ' ב' ה'

נדפס על ידי ולזכות יוצאי חלציו

הרה"ת ר' יוחנן וזוגתו מרת בתי' פערל

בנותיהם ובנם

מרת חי' מושקא ובעלה הרה"ת ר' מנחם מענדל

ובנם הרך הנימול שיחיו מנצורי

שלום דובער, רבקה, יוכבד וחנה לאה שיחיו ברוק

הרה"ת ר' חיים שאול וזוגתו מרת חוה ריסא

בנותיהם ובנם שושנה יעל, חי' מרים, זישא,

מנחם מענדל וחנה לאה שיחיו ברוק

הרה"ת ר' יעקב יוסף וזוגתו מרת רבקה

בנותיהם חי' מושקא, חנה לאה, אסתר ומלכה ביילא שיחיו ברוק

מרת מרים רחל ובעלה הרה"ת ר' אברהם

בניהם ובנותיהם אליהו חנני, חנה לאה,

אסתר, מסעודא חוה, מנחם מענדל ונינא שיחיו באנון

מרת חי' מושקא ובעלה הרה"ת ר' חנוך העניך

בנותיהם ובניהם חנה לאה, יוסף יצחק, שמעון ומירל שיחיו דייטש

הוספה

בי"ה, ז' אייר תשכ"ב

ברוקלין

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ בנשי"ק

מוה' ישכר דוב שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הספר שהו"ל, כתוב שם מהראב"ד,

תורתן של ראשונים כמלאכים, וביחד עם זה נמצאים בקרב הארץ, עליי
נאמר ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ (שבת פח' ב') כי התורה לא בשמים
היא.

ויהי רצון אשר ירבה חיילים לאורייתא, וכביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר
בתואר תיבה זה אור ייתא, שהתורה תאיר עולמנו זה, שמעשה עוה"ז קשים
ורעים והרשעים גוברים וכו' כמ"ש בעץ חיים להאר"י החי, הובא ומבואר בספר
התניא לרבנו הזקן (עיין סוף פרק ו' וסוף פרק לג').

תי"ח על שימת לבנו לשלוח הספר, ובודאי גם בשאר פרסומיו ינהג ככה,
ותודה מראש.

בכבוד ובברכה.

נ.ב. ע"פ מנהגי בכגון זה, אבוא עכ"פ בהערות אחדות בעברי מקופיא
בדפי הספר כפי רשיון הזמן.

מוה' ישכר דוב: בערגמאן, נויאָרק. מראשי תנועת המזרחי בארה"ב. נכד הרה"צ ר' ישכר
דוב לייפער מנאָרוואָרנא-סאַטמאַר. — אודותיו ראה גם אג"ק חכ"ח אגרת יתנא (בהערות
המר"ל).

הספר שהו"ל, כתוב שם מהראב"ד: השגותיו על בעל המאור (עמ"ס ר"ה וסוכה) — ירושלים,
תשי"ז.

ראשונים כמלאכים: ראה שבת קיב, ב. וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14. וש"נ.

עלי' נאמר ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ: תהלים ח, ב.

התורה לא בשמים היא: נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

חיילים לאורייתא: ע"פ ב"מ פד, א.

וכביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר. . אור ייתא: סה"ש תש"ד ריש ע' 116.

כמ"ש בעץ חיים להאר"י החי: שמ"ב ספ"ד.

בהערות אחדות: לא הגיעו לידינו.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ ויגש, ד' טבת הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק שלישי
מהתוועדות יום א' פ' וישב, כ"ף כסלו ה'תשל"ז, הנחה בלתי מוגה (חלק ראשון
י"ל לש"פ וישב, חלק שני לש"פ מקץ).

*

בתור הוספה — מכתב (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו
נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

נר חמישי דחנוכה, ה'תשפ"ה

שנת השבעים וחמש לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

ברוקלין, נ.י.

©

Published and Copyright 2024 by

LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5785 • 2024

Printed in the United States of America

נדפס בדפוס

CH Print & Ship

478 Albany Ave. Brooklyn N.Y. 11203

(718) 771-5000

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחי

לא היתה לו שליטה, אין מקום ליניקה כו'²⁸⁹]. ועד"ז בנוגע ליינ נסך, שכיון שעכשיו אין זה ענין של ע"ז, אלא רק מנהג אבותיהם בידיהם, יש לזה דין של סתם יינם, ולא יין נסך ממש²⁹⁰.

מח. ויש להוסיף ולבאר גם הקשר עם התחלת המסכת:

בהתחלת המסכת מדובר אודות קריאת שמע, שעיקרה הוא הפסוק הראשון: "שמע ישראל גו' הוי' אחד"²⁹¹, שזהו הציווי לייחדו, והיינו להוציא מענין השיתוף, שעל זה נצטוו ישראל דוקא (משא"כ ב"נ, אף שנצטוו על ע"ז, לא נצטוו על השיתוף)²⁹¹.

ובהתאם לכך מבואר גם בסיום המסכת (במשנה) ש"התקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם" — שם הוי' דוקא, ששולל ענין השיתוף (כנ"ל סמ"ו).

ומזה באים לסיום המסכת (וסיום כל ששה סדרי משנה): "הוי' עוז לעמו יתן הוי' יברך את עמו בשלום"¹⁸² — שם הוי' דוקא; ופסוק זה הובא בתור ראוי לכך ש"תלמידי חכמים מרבים שלום²⁹² בעולם" — שזהו תוכן ענין המשכת הברכה בעולם ע"י חותמי ברכות שבמקדש שאומרים "מן העולם ועד העולם", "מן עלמא הדין ועד עלמא דאתי"²⁹³.

ועד שבאים לשלימות ענין השלום — לא רק כפי שהי' במ"ת שאומות העולם "נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו .. אמר להם חמדה טובה יש לו .. וביקש ליתנה לבניו, שנאמר ה' עוז לעמו יתן, [מיד] פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום"²⁹⁴, אבל לאח"ז נשאר אה"ע בשלהם, אלא כפי שהי' לעתיד לבוא, ש"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד"²⁹⁵, "והיתה לה' המלוכה"²⁹⁶, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

[אח"כ אמר: מסתמא יחלקו פתקאות על-מנת שיוכלו להשתתף בחלוקת הש"ס].

* * *

(289) ראה גם אג"ק חיי"ג ע' קכ. ח"ל ע' אלא השלום.
עו בשוה"ג הא'. (293) ע"ד מ"ש בסיום המסכת בגמרא:
(290) ראה שו"ע יו"ד רסק"ג ובש"ך שם "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב כו'".
סק"ב.
(291) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות אחדות ה' בתחלתה (דרמ"צ נט, ב). וראה גם בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 41 הערה 36.
(292) שעו"נ בסיום כל ששה סדרי משנה: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל".
(294) זבחים קטז, א.
(295) צפני"ג, ט. וראה רמב"ם ה' מלכים ספ"א.
(296) עובדי' בסופו.

כט. בהמשך להמדובר לעיל בענין המבצעים, שמקורם והתחלתם הוא ב(מבצע) תורה — כאן המקום להזכיר אודות תקנת חלוקת הש"ס, שנקבע המנהג¹⁷⁷ לקיימה בקשר עם י"ט כסלו, על-מנת שכל אחד יתחיל בו ביום (או בימים הסמוכים) ללמוד את המסכתא (או כמה מסכתות) שקיבל על עצמו, על-מנת לגומרה עכ"פ לא יאוחר מיום י"ט כסלו הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

ומסתמא יחלקו פתקאות על-מנת שכל הרוצה בכך יוכל [לרשום את שמו ושם אמו — לאלו החפצים שיזכירו את שמם על הציון, ועכ"פ] להשתתף בענין זה של לימוד התורה דרבים,

וכמדובר כמה פעמים בארוכה (כולל — בימי י"ט כסלו שעברו¹⁷⁸) במעלת ענין ההשתתפות בחלוקת הש"ס וכיו"ב, שעל-ידיה יש להלומד חלק בלימודם של כל אלה המשתתפים, ונתבאר בפרטיות הן צד ההלכה שבדבר והן צד האגדה שבדבר, וכבר נדפס בכמה ספרים.

ולהוסיף, שהשתתפותו של כאו"א מוסיפה חיזוק גם לשאר המשתתפים, כשיראו שגם פלוני בן פלוני משתתף בחלוקה זו וכו', וכנ"ל (ס"כ) שמצוה לפרסם עושי מצוה.

ל. נוסף על ההשתתפות בחלוקת הש"ס, נהוג גם לערוך סיום (או התחלה) של אחת ממסכתות הש"ס.

וכיון שבדורנו זה — ובזמננו זה — נחוצות במיוחד ברכותיו של הקב"ה,

[ובפרט בימים ובשבועות האחרונים, שמגזימים ביותר ("בלאָזט מען פּאַנאַנדער") בחשיבותו של כל דבר קטן, עד שנעשה ממנו דבר גדול ומבהיל. וכמו שאירע באה"ק, שמעשה שהי' בכלב קטן — כלב קטן כפשוטו — גרם לריבוי פחד ובהלה כו'¹⁷⁹; ואף שבוודאי לא יהי' בזה ממש כלל וכלל, הרי גם פחד ובהלה של יהודים תופס מקום למעלה, וממילא צריך הוא לתפוס מקום גם למטה, לא רק אצל אלו שהמעשה נוגע אליהם, אלא גם אצל אלו שהגיע אליהם השמועה אודותיו,

ועד"ז בנוגע לפחד ובהלה מגוי קטן (כמ"ש בהפטרה דיי"ט כסלו בשנה זו¹⁸⁰ "הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד"), שכאשר "רגשו גוים

(177) ראה בארוכה קונטרס ע"ד חלוקת הש"ס ביי"ט כסלו (תו"מ — הרונים על הרמב"ם ש"ס ע' תסג ואילך. התוועדות תשנ"ב ח"א ע' 431 ואילך).
(178) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשל"ה (178) עובדי' א, ב (הפטרת ש"פ וישלח).
(179) סכ"א (תו"מ ח"ע"פ ס"ע 318 ואילך). וש"נ. הכוונה להתפרצות של מחלת ה"כלבת" (מחלה הנגרמת ע"י נשיכת כלב שוטה). — המו"ל.
(180) עובדי' א, ב (הפטרת ש"פ וישלח).

ולאומים יהגו ריק¹⁸¹, הרי גם "רגשו" ו"יהגו" של גוי קטן גורם לרעש גדול, ומטיל דאגה ובהלה כו',]

ובפרט — ברכות הפותחות את כל ששה סדרי משנה, על-מנת להמשיך עד סוף כל הששה סדרים — "הוי" יברך את עמו בשלום¹⁸², ולא שלום סתם, אלא שלום הנעשה "כלי מחזיק ברכה"¹⁸³, ברכתו של הקב"ה,

הי' הסיום עתה על מסכת ברכות (אף שכבר נערך פעם¹⁸⁴ סיום על מסכתא זו, אבל בענין אחר).

לא. ויש להוסיף, שגם הפרק הזוחות את מסכת ברכות — "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל כו"¹⁸⁵ — הוא ענין נחוץ בכל יום ויום. ואע"פ שהנסים שבכל יום הם באופן ד"לעושה נפלאות גדולות לבדו¹⁸⁶, וכמאמר הגמרא בנדה¹⁸⁷ "אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו" — הרי גם (ובמיוחד) על נסים אלו צ"ל הודאה להקב"ה, אלא שכיון ש"אינו מכיר בנסו", אין מברכין על נסים אלו (ועד ש"הקורא הלל בכל יום" הרי זה היפך הכוונה¹⁸⁸);

משא"כ בנס שהאדם רואה בעיני בשר — הרי גם לאחר זמן, כאשר רואה (הוא או יוצאי ירכו¹⁸⁹) את המקום שבו נעשה הנס, מחוייב הוא על-פי ציווי תורת אמת לברך בשם ומלכות "ברוך שעשה לי (או לאבי¹⁸⁹) נס במקום הזה"¹⁹⁰ [ואף שבמשנה לא נזכר שם ומלכות — הרי זה לפי שדרך המשנה לקצר, אבל בפוסקים¹⁸⁹ הובא בלי שום ספק שברכה זו היא בשם ומלכות].

וענין זה קשור במיוחד עם מאורעות החדשים שעברו¹⁹¹, כפי שפסקו כו"כ רבנים, לאחר אריכות השקו"ט — מיוסד על פסק רבנו הזקן בפשטות בסדר ברכת הנהנין¹⁹² בענין סוג הנסים שצריך לברך עליהם, ומביא דוגמא לדבר "כגון שנפל עליו כותל וניצול" וכיו"ב — שאין שום

(181) תהלים ב, א.
 (182) תהלים כט, יא.
 (183) משנה סוף עוקצין.
 (184) שיחת י"ט כסלו תשל"ד סמ"ד ואילך (תו"מ חע"ד ע' 296 ואילך). ועוד.
 (185) ברכות נד, א.
 (186) תהלים קלו, ד.
 (187) לא, א.
 (188) שבת קיח, ב.
 (189) רמב"ם וטושו"ע וסדר ברכת הנהנין שבהערה הבאה.
 (190) ברכות שם. רמב"ם הלכות ברכות פ"י ה"ט. טושו"ע או"ח סרי"ח ס"ד. סדר ברכת הנהנין רפ"ג.
 (191) הכוונה לשחרורם של השבויים באוגדה בו' תמוז אשתקד — ראה גם שיחות יום שמח"ת ושבת בראשית שנה זו (לעיל ע' ...). וש"נ.
 (192) שם.

שגור בפי כל; אבל לאחרי שבטל קלקול המינים, אזי נשאר האיסור שבהוצאת שם שמים לבטלה, ולכן אי אפשר לשאול שלום חבריו בשם.

ולכן לא הזכיר הרמב"ם התקנה שיהא אדם שואל שלום חבריו בשם, כי, אילו הי' מזכיר תקנה זו, היתה משמעות הדברים שכן יש לנהוג גם בזמנו²⁸⁴, אבל האמת היא שבזמנו של הרמב"ם לא הי' מקום לנהוג כן, כיון שנתבטל קלקול המינים באופן ששם ע"ז שגור בפי כל.

ובהקדים מ"ש הרמב"ם בסוף הל' מלכים (בחלק שנשמט בדפוסים ששלטה בהם יד הצענזור, ונמצא בדפוסים הקודמים, כמו בדפוס רומי), ש"כל הדברים האלו של ישוע הנוצרי, ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו (מוחמד, מייסד דת האיסלם, שמכנהו הרמב"ם²⁸⁵: "משוגע"), אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח כו", עי"ז ש"כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות .. והם נושאים ונותנים בדברים אלו וכו'".

ועד"ז בנוגע לקירוב העולם לאחדות ה' ע"י שלילת הענין דע"ז — שאמונת הנוצרים, עם היותה ע"ז (כפסק הרמב"ם²⁸⁶), הרי על ידה נעשה יישור הדרך במדה מסויימת, שתמורת ריבוי עניני ע"ז, נשאר ענין של שילוש בלבד, ועאכו"כ ע"י הישמעאלי שעמד אחריו, שנעשה יישור הדרך עוד יותר, שבטל גם ענין השילוש כו'.

ומזה מובן, שבזמן הרמב"ם נתבטל כבר קלקול המינים ע"י שאלת שלום בהזכרת ענין השילוש (כנ"ל מדברי רב האי גאון), בגלל השינוי מאמונת הנוצרים שהיא ע"ז, לאמונת הישמעאליים שאינה ע"ז²⁸⁷, כך, שכבר אין זה מעמד ומצב ששם ע"ז שגור בפי כל.

וע"ד שמצינו חילוקים בנוגע לע"ז, שבעיר או מדינה שבה לא נהוגה ע"ז פלונית, אין צורך להזהר בזה [וכמו בנוגע למנהג שלא ללמוד תורה ("הפרו תורתך") בניטל, כדי שלא להוסיף חיות כו'²⁸⁸ — שכיון שענין זה קשור עם אותו האיש, הרי זה נהוג רק במדינות הנוצרים, משא"כ במדינות המוסלמים, כמו מרוקו או תימן וכיו"ב, הנה כיון ששם

(284) משא"כ בנוגע לבנין ביהמ"ק וקרבנות — שמדברי הרמב"ם עצמו מובן שאסור לעשות זאת בזמן הזה (ראה בס' שנסמנו בשד"ח כללים סוף מערכת ק'. תו"ש בא ח"י"ב ע' קנה).
 (285) קאפאח) לע"ז פ"א מ"ג.
 (286) ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"א ה"ז. פ"ג הי"א. תשובת הרמב"ם (ירושלים תש"כ) סתמ"ח. שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ח סנ"א. ש"ל ס"ב.
 (287) ראה תו"מ — רשימת היומן ריש ע' שסה (נעתק ב"היום יום" יז טבת). וש"נ.
 (288) באגרת תימן.
 (286) הל' ע"ז פ"ט ה"ד. פיהמ"ש (הוצאת

להם חלק לעולם הבא שנאמר²⁷⁶. נצר מטעי מעשה ידי גוי", והיינו, שכשם שהקב"ה הוא נצחי, כך גם נש"י הם נצחיים, ולכן, קרוב לומר שאלו שכופרים בחיי עוה"ב, כופרים גם בנצחיות של הקב"ה — שזהו ענינו של שם הוי', שמורה שהוא ה' הוה ויהי' כאחד²⁷⁷ — כך, שהקלוקל שלהם הוא גם בענין של ע"ז.

ועפ"ז מובן הדיוק שהתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם, שם הוי' דוקא²⁴⁸ (כמו אצל בועז: "ויאמר לקוצרים הוי' עמכם ויאמרו לו יברכך הוי'") — כי, כדי לפעול שיהי' שם שמים שגור בפי כל, לא די באמירת "שלום", אף שזהו שמו של הקב"ה (כנ"ל סמ"ב), ולא די אפילו בשם "אלקים", שיכול להתפרש גם על דיינים²⁷⁸, וגם על שרים, כמ"ש²⁷⁹ "ואת אילי הארץ לקח", אלא יש צורך להזכיר שם שמיוחד להקב"ה בלבד — שם הוי' דוקא.

ויומתק ע"פ מ"ש רב האי גאון (שנדפס בשנים האחרונות מהגניזה בקהיר שבמצרים)²⁸⁰: "משקלקלו המינין התקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם, וטעמא דמילתא כיון דחזו רבנן דצריך עלמא למהוי שם שמים תדור בפי בני אדם, דהנה אמרין מינים בשאלת שלום בריך מר לאבא וברא ורוחא דקדשא כו", שזהו ענין השילוש שבאמונת הנוצרים²⁸¹ — שעפ"ז מובן הטעם שהוצרכו לתקן שאלת שלום חבירו בשם הוי' דוקא, כיון ששלילת (הענין דע"ז בתכלית באופן ששולל גם) ענין השיתוף הוא מצד שם הוי' דוקא²⁸².

מז. ועפ"ז מובן גם הטעם מדוע לא הביא הרמב"ם תקנה זו לפסק הלכה:

כיון ששאלת שלום חבירו בשם הו"ע שבבחינת "הפרו תורתך", ובפרט לדעת הרמב"ם²⁸³ שהוצאת שם שמים לבטלה היא איסור מן התורה, הרי מובן, שענין זה יכול להיות רק במעמד ומצב ד"עת לעשות לה", שיש הכרח בכך כדי לבטל קלקול המינים שבגללם נעשה שם ע"ז

(276) ישע"י ס, כא.
 (277) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט.
 תניא שעהייה"א פ"ז (פב, א). שו"ע אדה"ז או"ח רס"ה.
 (278) ראה משפטים כא, ו. כב, ח. שם, כז. ועוד.
 (279) יחזקאל יז, יג ובפרש"י.
 (280) הובא גם בספר הנר (ירושלים תשי"ח) לברכות שם. וש"נ.
 (281) ומזה מובן שהכוונה ב"מינין" כאן (וכן סתם "מינין" שבש"ס) היא לנוצרים (ראה פרש"י יומא מ, ב. מגילה יז, ב. ועוד — בדפוסים שלא שלטה יד הצנזור).
 (282) ראה אוה"ת נח (כרך ג) תרנח, ב. ועוד.
 (283) הלי' שבועות פ"ב ה"ט. וראה מג"א או"ח סרט"ו סק"ו.

ספק וספק-ספיקא שהניצולים מחוייבים לברך "שעשה לי נס במקום הזה".

וסיום המשניות דפרק זה (שהתחלתו "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל", כנ"ל) ומסתא זו — לאחרי כו"כ דינים נוספים נולד העיר, שבגמרא נדפסו בפרק זה כל המשניות יחד בתחלת הפרק, משא"כ במשניות מחולק הפרק לכמה משניות] — במאמר המשנה¹⁸⁵ "עת לעשות לה" הפרו תורתך¹⁹³, רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה".

וכמבואר בספרים¹⁹⁴ הקשר בין ענין זה להתחלת המסתא ("נעוץ סופן בתחלתן"¹¹⁴) "מאימתי קורין את שמע בערבין" — שעיקר ענין קריאת שמע ("קריאת שמע דרבי"¹⁹⁵) הוא פסוק ראשון, "שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד"¹⁹⁹, ו"הוי'" זה עומד בגלוי עד לסיום המסתא (במשנה) — "לעשות להוי'".

לב. ובהמשך לזה מסיים בגמרא — "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום":

ההתעסקות בענין "לעשות להוי'" — צ"ל (לא באופן שמביא לידי מחלוקת ח"ו, אלא) בדרכי נועם ובדרכי שלום, ואלו הנוהגים באופן זה — עליהם נאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם";

ומסיים "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" — שהקב"ה נותן להם עוז שלא להתפעל מאיומיהם של בעלי המחלוקת (שאם לא יעשו כרצונם יטרידום ע"י צלצולי טלפון, ישברו את המראות בבתיהם וכו'), אלא להתנהג באופן ד"מרבים שלום בעולם", כנ"ל.

ואילו אלו המכונים "תלמידי חכמים", אבל "חכמתם" ו"לימודם" מתבטאים בזה שמשמשים בתורה כדי לחרחר מחלוקת, ועי"ז סבורים הם שימשיכו תורה ועניני אלקות בעוה"ז — הרי הנהגתם היא היפך המשנה והיפך הגמרא!

— הייתכן שבאים ומחלקים חלקים באלקי ישראל, ומנצלים רח"ל את התורה על-מנת לקבוע אם ליהודי פלוני יש חלק באלקי ישראל או לא — וכי הם ה"אפוטרופסים" המחליטים למי יש חלק באלקי ישראל? !
 — ב"על חטא" של יום הכיפורים — יש דרגות דרגות: ישנם

(193) תהלים קיט, קכו.
 (194) ראה גם תורת משה — חת"ס עה"ת (195) ברכות יג, ב.
 (195) ובשכבך ובקומך (עז, ב). ועוד.
 פ' ואתחנן (מהדורא תליתאי) עה"פ (ו, ז)

"חטאים שאנו חייבים עליהם מכת מרדות", ישנם "חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות", ולפנ"ז "חטאים שאנו חייבים עליהם" קרבנות; ואילו אצלם — כאשר מדברים אודות יהודי אחר, הנה ההתחלה בזה היא — שהוא רח"ל ההיפך מ"יש לו חלק באלקי ישראל!" — לא יעלה על הדעת שמצד דבריהם יחסר ח"ו בחלקו של אותו יהודי באלקי ישראל!

אפילו אם רח"ל ימצא בפניה נידחת אי שם ("ערגעץ וואו") יהודי שיתכן עליו ספק אם הוא בגדר זה — "יבוא בעל הכרם כו" 196 ויעשה כרצונו, אבל הם אינם בעלי-בתים על כך; ואפילו אם בעבר היתה להם איזו "בעל-הבית שקייט" — הרי כאשר מדפיסים באותיות מרובעות "פסק-דין" אודות אדם מישראל, בנוסח הכתוב שם רח"ל, הרי זה מלמד על מהותם הם!

וכאשר ישנו יהודי המלמד זכות על בני, ורוצים להתלוצץ ממנו — אומרים שכשהוא מדבר על "אהבת ישראל", כוונתו ל"אהבת פושעי ישראל". ולכאורה הרי זה ענין נעלה ביותר ("א געוואלדיקע זאך"), שהרי ישנו "מדרש פליאה" שהובא בספרים¹⁹⁷ — "אין שלום אמר ה' לרשעים"¹⁹⁸, מכאן שהקב"ה אוהב רשעים! ובכן, יכניסו גם את הקב"ה בסוג הנ"ל... ואינם מתפעלים מזה כלל, שהרי פס"ד התורה¹⁹⁹ הוא "נצחוני בני נצחוני"!...

בא פלוני בן פלוני, שאינו רוצה לגלות את שמו (מטעם המובן), וכותב שלמד בישיבה פלונית, ומוכן לבוא ולהתווכח, ועוד מוסיף דברי ליצנות ("למטה מעשרה טפחים")... — והרי ענינם של "כת לצים" אף הוא גמרא מפורשת²⁰⁰!...

לג. וכאשר ההנהגה היא באופן זה — מובן גם מה שנטפלו ("האָבן זיך אָנגעטשעפעט") להפס"ד הנ"ל (ס"א) בענין "הרואה מקום שנעשה לו נס":

בנוגע אלי — הרי אין מקום בזה לשאלה כלל, שהרי זהו פס"ד ברור של רבנו הזקן (כנ"ל), ועבורי — רבנו הזקן הוא פוסק שאין שואלים אחריו;

אבל מכיון שהענין נוגע גם לשאר העולם ("מ'האָט דאָך צוטאָן

(198) ישעי' מח, כב.

(199) ב"מ נט, ב.

(200) סוטה מב, א. וש"נ.

(196) לשון חז"ל — ב"מ פג, ב.

(197) שבט מוסר רפל"ז. דובב שפתי ישנים

בתחלתו. וראה גם תו"מ ח"ב ע' 10. וש"נ.

(עונש הכי חמור) בכ"ד (והיינו, שלא הועיל הענין ד"ו) (ושפטו העדה) והצילו העדה²⁶⁹, ועד שסקלוהו בפועל²⁷⁰, הנה לאחרי התלי, "מתירין אותו מיד ("אחד קושר ואחד מתיר").. שנאמר²⁷¹ לא תלין נבלתו.. כי קללת אלקים תלוי.. ונמצא שם שמים מתחלל", "משל למה הדבר דומה, לשני אחים תאומים בעיר אחת, אחד מינוהו מלך, ואחד יצא לליסטיות, צוה המלך ותלאוהו, כל הרואה אותו אומר המלך תלוי, צוה המלך והורידוהו"²⁷², והיינו, שגם במעמד ומצב כזה הרי הוא דומה למלך מלכי המלכים הקב"ה.

ולכן, כשפוגשים יהודי, אין לערוך חקירה ודרישה בנוגע למעמדו ומצבו כו', אלא מיד יש לברכו בשם המיוחד להקב"ה: "ה' עמכם" או "ברוך ה'".

מו. ועוד זאת, שגם מה שהתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם (אע"פ שזהו ענין שבבחינת "הפרו תורתך", כיון ש"מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו") — הרי זה בגלל קלקול המינים (כדברי המשנה "משקלקלו המינין התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם, והתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם"):

בפירוש דברי המשנה "ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך", איתא בשיטה מקובצת²⁷³, ש"מפני חשש שלא ישכחו שם שמים, ויהא שם עבודת כוכבים שגור בפיהם, אנו מתירין להזכיר שם שמים לבטלה", והיינו, שמצד קלקול המינין²⁷⁴ נעשה שם ע"ז שגור בפי כל, ולכן התירו להזכיר שם שמים לבטלה, כדי שלא ישכחו שם שמים.

ואע"פ שקלקול המינים שנזכר במשנה הוא בנוגע לכפירה בחיי עוה"ב (תחיית המתים), ולא נזכר הענין דע"ז — הרי הענין דחיי עוה"ב קשור עם נצחיות הנשמה ונצחיות הקב"ה, כמארוז"ל²⁷⁵ "כל ישראל יש

(269) מסעי לה, כד"כה.

(272) סנהדרין מו, א ואילך.

(273) ברכות סג, א.

(274) ועד"ז בזמננו של בועז (שאמר לקוצרים ה' עמכם) וגדעון (שאמר לו המלאך ה' עמך) — כי, ע"פ המסופר בתנ"ך אודות המעמד ומצב בזמן השופטים בנוגע לע"ז, עשירות ובעלים וכו', בודאי ה' אז שם ע"ז שגור כו', ולכן ה' צורך להוסיף בהזכרת שם שמים.

(275) סנהדרין ר"פ חלק.

(270) ובפרט ע"פ מ"ש הרמב"ן (בפירושו עה"ת — פ' שופטים יט, יט) בביאור הטעם שעדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" (מכות ה, ב), דכיון שנהרג, בודאי ש"בעונו מת, ואילו ה' צדיק, לא יעזבונו ה' בידם, ועוד, שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי.. מעלה גדולה בשופטי ישראל, וההבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם ברבר המשפט".

(271) תצא כא, כג.

משקלקלו המינין התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם — לא מצד ההמשכה בכל העולמות²⁶⁶ (שישנה בלאה"כ ע"י העונים "ברוך .. לעולם ועד"), אלא בגלל הצורך להדגיש ש"שני עולמות יש", לשלול דברי המינין ש"אין עולם אלא אחד".

ויש להוסיף, שענין אמירת "מן העולם ועד העולם" ע"י חותמי ברכות שבמקדש, שהו"ע המשכת הברכה שבביהמ"ק הן בעוה"ז והן בעוה"ב, הוא ע"ד וכדוגמת (ובהמשך ל)מ"ש בכבא שלפנ"ז בענין מורא מקדש, שקדושת ביהמ"ק נמשכה ופעלה בעולם עד כדי כך שגם לאחר החורבן "לא יכנס להר הבית במקלו וכו'".

מה. ובהמשך לענין דחותמי ברכות במקדש שהתקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם, שהו"ע הברכה דהמשכת אלקות בעולם — מוסיפה המשנה: "והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם", "ה' עמכם" או "יברכך ה'" (שגם ברכה זו היא דרך שבח והודי' או דרך בקשה, כמו הברכות שבמקדש, כנ"ל סמ"ג), היינו, שהברכה דהמשכת אלקות היא לא רק ע"י חותמי ברכות שבמקדש²⁶⁷, אלא גם ע"י כל איש ישראל שמברך את חברו בשם.

והענין בזה:

כל אחד מישראל יש עליו "צלם אלקים"²⁶⁸, והיינו, שהוא בדומה למלך מלכי המלכים הקב"ה.

ועד כדי כך, שאפילו מי שעבר עבירה חמורה ונתחייב סקילה

266) אלא שבזה גופא יש ב' אופנים: מלמטה למעלה — מן העוה"ז ועד העוה"ב, ומלמעלה למטה — מעלמא דאתכסייא לעלמא דאתגלייא (ראה אוה"ת בשלח ע' שנו). וי"ל, שההמשכה "מן העולם ועד העולם" כפי שהיא מצד פשטי' דקרא היא מלמטה למעלה, כפירוש רש"י (עוה"פ): "מן עלמא הדין ועד עלמא דאתי", היינו, שעיקר גילוי אלקות הוא בעולם למטה, כביהמ"ק, ששם היא עיקר דירתו ית', ומשם נמשך בכל העולמות העליונים*; אבל משקלקלו המינין,

בע"ש דוקא כו', וכמארז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז דוקא מכל חיי העוה"ב, ולכן, "עיקר הברכה מתחיל מן העולם, מן העוה"ז דוקא, ע"י העלאת מ"ן וכו'".

(* ראה אוה"ת שם: "כאשר אכשור דרא ועושיין רצונו של מקום .. שייך לומר ברוך ה' כו' מן העולם דהיינו מן העוה"ז דוקא, שהוא הוא מקום הברירה, והיום לעשותם, ומי שטרד

מיט אַ גאַנצע וועלט") — הרי, כאמור, כו"כ רבנים כבר פסקו, וגם כתבו והדפיסו, שאין כל ספק שהניצולים חייבים לברך בשם ומלכות.

ואעפ"כ — באים ומפרסמים "פסק-דין" נגד הפס"ד האמור, ומדפיסים אותו ומפיצים אותו חוצה וכו' וכו', וחותמים בשם "בני ישיבות", מאחר שמתיראים לחתום בשמותיהם...

— לכאורה, אם הנך כותב מכתב בדברי תורה, שמטרתו היא להביא את דברי המשנה והגמרא, ראשונים, שאלות ותשובות וכו' — מדוע הנך חותם כ"בן בלי שם"?! הואל נא לחתום שמך ושם משפחתך, כתובת מגוריך וכו',

ותכתוב ג"כ מי העניק לך "סמיכה" — אם הנך רב... ואם אינך רב — באיזו ישיבה למדת, כדי שיהי' אפשר לברר באותה ישיבה, איך ייתכן שלומדים שם באופן שלאח"ז יוצא "פסק-דין" שכזה!...

לד. דובר פעם בארוכה²⁰¹ אודות סיפור הגמרא²⁰² על א' שהי' במקום שעליו אמרו לו "עולם ברור ראית", וסיפר "שמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". ומזה מובן²⁰³ גם בנוגע לעת"ל, שגם אז יהי' "ותלמודו בידו".

ומבואר בזה בספרים²⁰⁴, שאותו "תלמוד" שלמד האדם בהיותו למטה בעוה"ז — עמו בא לעת"ל ("תלמודו בידו"), ואומרים לו שגם עתה עליו ללמוד אותו ענין.

וכיון שתיבת "תלמוד" יש לה שני פירושים — (א) תלמוד כפשוטו, לימוד התורה, (ב) "תלמוד" לשון לימוד ורגילות, היינו הדברים שהורגל בהם — הרי גם בנוגע לפירוש הב' יהי' הסדר ד"תלמודו בידו".

וכאשר יבוא משיח צדקנו (בקרוב ממש — ע"פ כל הסימנים שבמסכת סוטה²⁰⁵), והרי אז יהי' חשבון צדק — ולא יעלה בדעת אף אחד לאיים בשבירת מראות... — אפשר לשער איך ייראה אז המצב²⁰⁶:

יושבים קוב"ה ופמליא דילי', והקב"ה בורר מתוך בני' קבוצה של יהודים, ומעמידם בצד אחד יחד עם "תלמודם בידם", ושואל אותם: במה עסקתם קודם ביאת המשיח? עליכם להמשיך ולעסוק באותו ענין גם עתה!

204) ראה לקו"ת ואתחנן ו, ג. שה"ש כב, ד. ובכ"מ.

201) ראה גם תו"מ חט"ז ע' 159. 202) פסחים נ, א. וש"נ.

205) בסופה (מט, ריש ע"ב).

203) ראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 580 הערה

206) ראה גם תו"מ חע"ט ס"ע 398 ואילך.

8. תו"מ סה"מ כסלו ע' מט הערה 44. ועוד.

ובכן, יביאו אליהם את כל ה"פאָשקווילן", ה"קול-קורא'ס" וה"כרוזים", ויצוו עליהם: חזרו על מה שכתבתם שם, ובקול רם! [לאחר ביאת המשיח לא יהיו עוד ענינים "חשאיים"...] — חזרו בקול גדול על הדברים שבהם עסקתם בעולם הזה הגשמי!...

ובצד השני — יעמידו יהודי הנוהג ללמד זכות אפילו על "פושעי ישראל", יחד עם הבחורים הנוסעים למקומם של אותם "פושעי ישראל", ומשדלים אותם להניח תפילין, ומיידים בהם אבנים, ואעפ"כ הם נוסעים לשם שוב וחוזרים על מעשיהם; וגם הם "תלמודם בידם" — הם יעמדו ויכריזו: שמעו נא, קוב"ה ופמליא דילי, אולי יש ברשותכם איזה "רשע", ונדאג להשתדל שיניח תפילין, יעשה ברכה, ילבש ציצית, ישמור שבת וכו'! וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה²⁰⁷, ש"הטובה הצפונה לצדיקים" אינה ענינים של עושר וכבוד ("להיות אוכל ושותה.. ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו"),

[כגון אלו הממשכנים כל אשר להם ("מ'לייגט איין אַ וועלט"), ובלבד שיקבלו איזו משרה של כבוד, וישלמו להם עוד עשרת אלפים דולר לשנה... ובזה עוסקים בלהט ובהתלהבות (נוסף על התעסקותם בענין ה"ל" — למצוא יהודי שאפשר לומר עליו שהוא ההיפך מ"יש לו חלק באלקי ישראל")],

אשר "כל הדברים האלו דברי הבאי והבל הם", השייכים ל"אלו הערביים הטפשים האוילים" להבדיל, אלא השכר הגדול ביותר הוא המשך ההתעסקות בענינים של קדושה כו' ("תלמודו בידו"), והעונש הגדול ביותר הוא ההיפך מזה, וכמארז"ל²⁰⁸ "מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה".

לה. בהמשך להזכרת דברי הרמב"ם אודות "הערביים הטפשים האוילים" להבדיל — הנה גם כזה ניכרת הנהגתם של אנשים ה"ל, שמזכירים בחדא מחתא אותם יהודים שמסרו נפשם להצלת מאה נפשות מישראל ב"אנטעבע", יחד עם הגוי היפאני ש"מסר נפשו" (בלשונם) וירה והרג כמה עשירות בני אדם [מתוכם כמה מישראל — אינני יודע מספרם בדיוק, אבל אפילו "נפש אחת מישראל" היא "עולם מלא"²⁰⁹] בלוד, בארץ-הקודש²¹⁰, ונמנעים בפירושו מלומר "להבדיל"!

(207) פ"ה ה"א ואילך.
 (208) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב מחבלים יפאניים ביריות ובהשלכת רימונים באולם הנוסעים כנמל התעופה לוד, ורצחו ואילך.
 (209) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).
 (210) ביום י"ז סיון תשל"ב פתחו שלשה בני-אדם, מתוכם כמה מישראל (המו"ל).

תקנו חכמים דרך שבח והודי' ודרך בקשה²⁵⁸ — שכמה מהם הובאו בפרק האחרון של מסכת ברכות²⁵⁹, החל מ"הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה"²³², וכן גם ברכות התפלה — "נותן²³² הודאה על שעבר וצועק על העתיד"²⁶⁰.

ובהמשך לזה מדובר גם אודות "חותמי ברכות שבמקדש" — שהם ברכות התפלה, וכן אודות שאילת שלום חבירו בשם, כמו "ה' עמכם" או "יברכך ה'", שגם ברכה זו היא דרך שבח והודי' או דרך בקשה.

ועילוי מיוחד בנוגע ל"חותמי ברכות שבמקדש", ש"היו אומרים עד העולם" — שמצד מעלת המקדש ש"ממנו אורה יוצאה לעולם"²⁶¹ ע"י "חלוני שקופים אטומים"²⁶², נמשכת הברכה דהמשכת אלקות בכל העולם.

מד. ועל זה נאמר במשנה "משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם":

כשיש בעולם מציאות של מינין כו', אזי העצה היא (לא להתעלם מהם, או לבטל את מציאותם, אלא) לתקן את המצב²⁶³ — ע"י ההוספה בביהמ"ק (שע"י יתוסף גם בעולם) — ש"חותמי ברכות שבמקדש.. יהיו אומרים מן העולם ועד העולם", שזוהי הוספה באופן המשכת הברכה בכל העולמות, ובכללות — הן בעוה"ז והן בעוה"ב.

[ולהעיר: "מן העולם ועד העולם" נאמר כבר בתהלים²⁶⁴ ע"י דוד (קודם שקלקלו המינין), ואעפ"כ היו חותמי ברכות במקדש ראשון אומרים רק ברוך ה' אלקי ישראל עד מן העולם²⁶⁵, כיון שסמכו על העונים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שע"י נפעל ענין ההמשכה בכל העולמות, משא"כ באמירת דוד בעצמו (ללא עונים), יש צורך לפרש "מן העולם ועד העולם", כי, "מן העולם" יכול להתפרש רק בעולמות העליונים, ולכן צריך להוסיף "עד העולם", שיומשך בכל העולמות; אך

(258) שם ה"ג.
 (259) ולהעיר, שגם בנוגע לק"ש שבתחלת המסכת, הנה ברכות ק"ש הם (לא ברכת המצוות (ראה לקו"ש ח"ד ע' 148 הערה 6. וש"נ), וגם לא ברכת הני" על האור, שהרי אין מברכים על הנאה שאינה נכנסת לגוף (ראה תוס' פסחים נג, סע"ב. ועוד), אלא ברכות שהן דרך שבח והודי' (על העבר) ובקשה (על העתיד) כו'.
 (260) ראה גם רמב"ם שם ספ"י: "כללו של דבר, לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים, ויתן הודי' על מה שעבר, ויודה וישבח כפי כחו וכו'".
 (261) ראה ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה.
 (262) מלכ"ס"א ו, ד ובפרש"י. וראה מנחות פו, ב ובפרש"י.
 (263) ראה גם ברכות יו"ד, א: "יתמו חטאים (תהלים קד, לה), מי כתיב חטאים, חטאים כתיב".
 (264) קו, מח.
 (265) ראה גם תוס' אנשי שם למשניות ברכות שם.

אדם שואל חבירו בשם" — כמו הלשון "התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם" בענין "חותמי ברכות שבמקדש".

גם צריך להבין²⁴⁸: כיון ש"התקינו יהא אדם שואל חבירו בשם" — מדוע לא הביא הרמב"ם תקנה זו לפסק הלכה? [ולהעיר ממ"ש הרמב"ם בהל' דעות²⁴⁹ "תלמיד חכם .. מקדים שלום לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו"²⁵⁰,

— ובכסף משנה, שהמקור לזה הוא מהמשנה באבות²⁵¹ "הוי מקדים בשלום כל אדם". אך כיון שפרקי אבות הם "מילי דחסידותא"²⁵², אין זה דין שבו חייב כל אחד, כי אם ת"ח דוקא²⁵³. ולהעיר גם מדברי הגמרא²⁵⁴ "מרגלא בפומי דאביי .. מרכה שלום עם .. כל אדם .. כדי שיהא .. מקובל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם" —

אבל, כדי שתהא רוחן נוחה הימנו, מספיק הקדמת שלום²⁵⁵, ואין צורך לשאול בשם (הוי' או אלקים וכיו"ב) דוקא, ואפילו אין צורך באמירת "שלום", ש"מלת שלום הוא שם²⁵⁶ משמות הקב"ה"²⁵⁵, כפי שרואים בפועל שגם מי שאומר זאת בשפת המדינה (שאז אין זה שמו של הקב"ה), אזי רוחן נוחה הימנו].

מג. ויש לומר הביאור בזה:

ענין הברכות — שזהו ענינה של מסכת ברכות — נחלק ל"שלשה מינים": "ברכות הני", וברכות מצוות, וברכות הודאה שהן דרך שבח והודי' ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד כו"²⁵⁷ שלכן, "ברכות רבות

(248) ראה גם שו"ת יהודה יעלה (למהר"י אסאד) חאו"ח ס"ט. (249) פ"ה ה"ז. (250) ר"כ שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו" (אבות פ"ג מ"י). (251) פ"ד מט"ו. (252) ב"ק ל, א. (253) ועפ"ז יש לבאר הטעם שהראי' שהובאה במשנה בנוגע לשאלת שלום חבירו בשם היא לא רק מזה ש"בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם", אלא גם מזה ש"ויאמרו לו יברכך ה'" — כי, מהנהגת בועז אין להוכיח שזהו ענין ששייך לכל אדם (גם מי שאינו ת"ח כו), ולכן הובאה גם הראי'

מזה שהקוצרים אמרו לו "יברכך ה'". (254) ברכות יז, א. וראה גם ספר "בן ידד" לרמב"ם שם. (255) נוסף על עניית שלום למי שהקדים לו שלום, ש"אם נתן לו ולא החזיר נקרא גולן, שנאמר (ישעי' ג, יד) ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם" (ברכות ו, סע"ב). ויתירה מזה, כמ"ש (תהלים קכ, ז) "אני שלום וכי אדבר המה למלחמה" (אני שלום — עמהם. וכי אדבר עליהם שלום, המה באים להלחם בי — פרש"י). (256) ראה שבת יו"ד, ריש ע"ב. (257) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ד.

לדעתם אין שום הבדל בין שני הדברים: "מסירות הנפש" של הגוי היפאני להרוג כך וכך מישראל — היא אותו ענין כמו מסירות נפשם של אותם יהודים שמסרו נפשם ב"אנטעבע" להציל נפשות מישראל, וממילא, באותה מדה שיש לגוי היפאני להבדיל חלק באלקי ישראל, כך יש ליהודים אלו חלק באלקי ישראל! ויתרה מזו מוסיפים וטוענים — ענין שהוא בגדר "שומו שמים"²¹¹:

אותם יהודים שחילצו מאה נפשות מישראל מ"אנטעבע" — לא היו אלה הם שהצילום; ומה שניצלו מאה נפשות מישראל — הרי זה מצד "סיבות צדדיות", ובפרט — מצד הגוי הגרמני, אותו גוי ("חסיד אומות העולם"...) שאמר קודם לכן לחטופים היהודים לעמוד בצד אחד ולגויים לעמוד בצד אחר, אלו לימין ואלו לשמאל, ולאח"ז התיר לגויים לנסוע לשלום — הוא שהציל את החטופים, שהרי יכול הי' לירות בהם ולא ירה!...

ואילו אלו שמסרו את נפשם — הם בדוגמת אותו יפאני, אלא שהיפאני הרג כמה עשיריות בני אדם, ואילו הם — באשמתם נהרגו רח"ל ארבעה או חמשה יהודים!

בתחלה סברתי שהיתה כאן פליטת-פה — אמנם הדברים נאמרו בעשרת ימי תשובה, שבהם צ"ל זהירות יתירה בכל היוצא מפיו²¹² ("מען דאָרף זיין אויסגערעכנט מיט אַ וואָרט"), ובפרט במעמד כמה עשיריות מישראל; אבל מי יודע איזו סיבה היתה לדבר, צער או התרגשות וכיו"ב, והרי "אין אדם נתפס בשעת צערו"²¹³.

אבל אח"כ ראיתי שאינם מתביישים להדפיס דברים אלו, שחור על-גבי לבן, ולחתום עליהם בשם אומנם — על ענין זה חתום בפירוש מי שאמר את הדברים (דלא כבמכתבים הנ"ל סל"ב-ג) — ולהפיצם, ומתפארים בכך!

ולא עוד אלא ששולחים להם מכתבי תמיכה, וטופחים על שכמם לאות עידוד, והדבר הולך "מחיל אל חיל"!

לו. ישנו יהודי²¹⁴ הדר במילאנו, וסובל קשיים בגללי: הרעימו עליו ("מ'האָט אויף אים געדונערט" — כלשונם) בחרפות וגידופים — היתכן

(211) לשון הכתוב — ירמי' ב, יב. (212) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ב ס"ה. (213) ב"ב טז, ריש ע"ב. (214) הרה"ת ר' גרשון מענדל גרליק, ויש"נ.

שאינו מתעסק עם היהודים יוצאי רוסיה הנמצאים ברומי, אלא הולך ומכריז שצריך לברך על הנס ד"אנטעבע" בשם ומלכות!

ובכן, הבה נראה מיהו המתעסק עם יוצאי רוסיה הנמצאים ברומי: בשעתו הגיעו אל היהודי הנ"ל ואל חבריו שני נציגים של אותם מתרעמים, וביקשו מהם שיייעו להם ויפעלו יחד עמם.

אבל לאח"ז, כשהתקרב ראש-השנה — הנה אלו המחלקים חלקים באלקי ישראל, לא הי' מביניהם מי שיישאר לשהות ברומי בראש-השנה: כל אחד מהם נסע לשבת "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"²¹⁵ — זה בלונדון, זה בניו-יארק, וזה במקום שלישי (ומסתמא התפללו שם כדבעי, וקיימו את כל עניני היום וכו');

ואילו מי שנשארו שם עם יוצאי רוסיה, התפללו עמהם וסייעו להם כפי האפשרי לפי יכולתם — היו אלו האומרים שצריך לברך על הנס ד"אנטעבע" בשם ומלכות!

ולאחר כל זה — בא פלוני ומתרעם מדוע יהודי זה אינו פועל עם יוצאי רוסיה, בה בשעה שאותו המתרעם ישב "תחת גפנו ותחת תאנתו", ואילו יהודי זה — שגם הוא יכול הי' להתפלל במנין של צדיקים ויראים (לפי ערך דורנו זה) — מיד כששמע אודות יהודי רוסיה שברומי, עזב הכל ונסע לשם, וסבל והתייסר ("אויסגעריסן געוואָרן") הן ברוחניות והן בגשמיות (אלא שהייסורים בגשמיות אינם תופסים מקום אצלו),

— הוא אינו מקבל בעבור זה כך וכך עשרות אלפי דולרים לשנה, ואינו רודף אחר הממון וכל עניני הכבוד ב"וואַשינגטאָן", ולאידך — אינו מתרשם מזה שמגדפים אותו כאחד הריקים —

וכל זאת — מצד הספק, כדי שאולי יעורר הדבר יהודי שהגיע מרוסיה!

ובזה הראה שהוא אכן זקוק לאותו יהודי מרוסיה — שלא כנוסח הידוע, כפי שהכריז פלוני ברבים ובריש גלי לפני שנים אחדות (ובוודאי ימסרו לו את הדברים): מי זקוק להם כאן ("ווער דאַרף זיי דאָ האָבן")?! ולפתע, אותו אדם שהכריז ברבים שאינו זקוק ליהודים מרוסיה — נטפל לאותו יהודי ממילאָנו, בטענה שהיהודי ממילאָנו מתעסק בעניני "אנטעבע" ואילו הוא עוסק בלהט בסיוע ליוצאי רוסיה!...

לז. ועוד ענין בזה — שמכתבי גידופים אלו חתומים בשם "בני

(215) לשון הכתוב — מלכים א ה, ה. מיכה ד, ד.

אבל עדיין אין זה מובן, כי, עפ"ז נמצא שענין היראה כאן אינו כמו ענין האהבה, כיון שהציווי דאהבה הוא בנוגע להקב"ה בעצמו, ואילו ביראה מדובר כאן רק אודות מורא מקדש, שזהו רק כמו דוגמא ליראת ה'²⁴⁰; ומה גם שדוגמא זו שייכת רק בארץ ישראל, בסמיכות לביהמ"ק, ולא בחוץ לארץ, ואילו שאר הענינים שבמשנה אינם קשורים עם קדושת הארץ או קדושת ביהמ"ק.

מב. ובהמשך המשנה: "והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבריו בשם (בשמו של הקב"ה, ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו, ולמדו מבוועז), שנאמר²⁴¹ והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'²⁴², ואומר²⁴³ (ומן המלאך שאמר לגדעון) ה' עמך גבור החיל, ואומר²⁴⁴ אל תבוז כי זקנה אמך, ואומר¹⁹³ עת לעשות לה' הפרו תורתך, רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה'" (פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה', אף זה, המתכוין לשאול לשלום חבריו זה רצונו של מקום, שנאמר²⁴⁵ בקש שלום ורדפהו, מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור).

ובגמרא²⁴⁶: "מאי ואומר, וכי תימא בועז מדעתי דנפשי קאמר (ולא גמרינן מיני), תא שמע (דגמרינן ממלאך שאמר לגדעון) ה' עמך גבור החיל. וכי תימא מלאך הוא דקאמר לי' לגדעון (כלומר לא שאל בשלומו ולא ברכו, אלא בשליחות קאמר, מאת המקום לבשרו שהשכינה עמו, ולא גמרינן מיני), תא שמע, אל תבוז כי זקנה אמך (אל תבוז את בועז לאמר מדעתו עשה, אלא למוד מזקני ישראל, כי יש לו על מי שיסמוך), ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך"²⁴⁷.

וצריך להבין:

מה שייך הענין ד"יהא אדם שואל חבריו בשם" לענין "חותמי ברכות שבמקדש" שלפנ"ז? ובפרט שלשון המשנה הוא "והתקינו שיהא

(240) כמו מורא תלמידי חכמים שלמדים מהריבוי ד"את ה' אלקיך תירא" (פסחים כב, ב).

(241) רות ב, ד.

(242) ראה לקמן הערה 253.

(243) ס' שופטים ו, יב.

(244) משלי כג, כב.

(245) תהלים לד, טו.

(246) א (ובפרש"י).

(247) ולהעיר גם מפיהמ"ש הרמב"ם: "ומה שאמר אחר כן ואומר אל תבוז כי זקנה אמך, אינו ראי' על מה שהקדים שיהא אדם שואל בשלום חבריו בשם, אבל ראי' שלא יבוז וילעיג לתקנות חכמים, אע"פ שהם ישנות וקדמוניות, ועל זה הזהיר שלמה בזה המשל. ואחר כן הביא ראי' על כל העוברים על התקנות ההם, כי יבא זמן להפרע מהם ולענוש אותם, כי הם הפרו תורה וכו'".

הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא ברוך ה' אלקי ישראל עד מן העולם), משקלקלו המינין (הכופרים בתורה שלא יאמינו בחיי העוה"ב²³⁵) ואמרו אין עולם אלא אחד (זה), התקינו (עזרא וסיעתו) שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם" (לומר ששני עולמות יש, להוציא מלב הצדוקים הכופרים בתחיית המתים).

ולכאורה אינו מובן: מה שייך הענין של "חותמי ברכות שבמקדש" למשנה שבפרק האחרון, שבה נימנו כו"כ ברכות שנאמרות הן בזמן שביהמ"ק הי' קיים והן בזמן הגלות, ואילו הענין ד"חותמי ברכות שבמקדש" שייך לכאורה למסכת תמיד (או יומא) שבה מדובר בפרטיות ובארוכה אודות עניני ביהמ"ק?

יש מפרשים²³⁶ שהענין ד"חותמי ברכות שבמקדש" בא בהמשך למ"ש לפנ"ז אודות ביהמ"ק: "לא יכנס להר הבית במקלו וכו'".

אבל לכאורה אין זה מובן כלל — שהרי החידוש בדין דמורא מקדש ש"לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח . . לא יכנס להר הבית במקלו וכו'" הוא (לא בנוגע לזמן הבית, דמאי קמ"ל, אלא בעיקר) בנוגע לזמן שלאחרי חורבן ביהמ"ק, כדאיתא בגמרא²³⁷ "אי זו היא מורא מקדש, לא יכנס אדם בהר הבית במקלו וכו', ואין לי אלא בזמן שבת המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין, ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו²³⁸, מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם"; ואילו הדין ד"חותמי ברכות שבמקדש" הוא דוקא בביהמ"ק בהיותו קיים?

ויתירה מזה: השאלה היא על הדין "לא יכנס להר הבית במקלו וכו'" גופא — מה שייכותו למשנה זו?!

התירו"ט מבאר, שהדין ד"לא יכנס להר הבית במקלו וכו'" בא בהמשך למש"נ לפנ"ז בענין אהבת ה': "הואיל והזכיר אהבת הש"י עד היכן תגיע²³⁹, בא להזכיר כמו כן עד היכן תגיע יראתו, שזה שלא יקל וכו' הוא לירא אותו יתברך השוכן בבית הזה וכו'".

ברכו את ה' אלקיכם מן העולם עד העולם", ואומר אח"כ "ויברכו שם כבודך", כלומר שעונים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (פי' הרע"ב).
 (235) פיהמ"ש להרמב"ם.
 (236) ראה הגהות וחדושים להרא"מ הורוויץ (בש"ס ווילנא) לברכות שם.

(237) יבמות ו, ריש ע"ב.

(238) קדושים יט, ל.

(239) ושם: "בכל לבבך — בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע, ובכל נפשך — אפילו הוא נוטל את נפשך, ובכל מאדך — בכל ממונך . . בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לך".

הישיבה" [אינני יודע מי הם "בני ישיבה" אלו, ובאיזו ישיבה לומדים הם, וגם אין נפק"מ בזה (אם בכלל אמת היא שהם בני ישיבה; אבל כיון שחותמים כך — מסתמא ישנה ישיבה שכזו):

למטרה זו משתמשים בראשי הישיבות — במקום ללמד את "בני הישיבה" תורה, מלמדים אותם, כפי הנראה, דרכים אלו!

ובכן, בענין זה ישנו לימוד עבור ראשי הישיבה של ישיבה זו: אל לו לחשוב, שאם ישסה את תלמידיו להציץ לזולת, יניחו לו לשבת בשלווה. הדבר לא יתכן!

כאשר ראשי הישיבה מחנך את תלמידו שמותר לו להציץ לזולת, לשבור את המראות בביתו וכיו"ב — סוף-כל-סוף יחזור הדבר אליו, והתלמיד יציק גם לראשי הישיבה שלו, וגם לרעייתו של ראשי הישיבה, וישבור את המראות אצלו — כפי שכבר אירע בעבר.

לח. והעיקר בכל זה הוא — שגם לאחרי שפרסמו ענין שהוא בגדר "שומו שמים" (כנ"ל), נוסף לכל שאר הענינים דלעיל, המצב הוא ש"אין פוצה פה ומצפצף"!

וכמדובר לעיל²¹⁶, ש"לאו עכברא גנב אלא חורא גנב²¹⁷: כאשר מסביב להם הכל שותקים ("ארום און ארום שטייט מען און מ'שווייגט") — הרי מודיעים הם ש"מדשתיק שמע מינה אודי לי"²¹⁸, והתוצאה מזה היא ש"עוד ידם נטויו" — מחר יתפרסם "פאָשקוויל" נוסף, ואחריו "פאָשקוויל" שלישי ורביעי וכו', ואין לדעת עד היכן יתגלגל הדבר, כל זמן שיימצא מי שישתוק, ו"מדשתיק אודי לי".

וכאשר טוענים כלפי השותקים שצ"ל "לא תגורו מפני איש"²¹⁹ [לא רק הטענה שמחוייבים לקיים את הלאו ד"לא תגורו" כפשוטו — שבוזה הברירה בידם, כנפסק בשו"ע חו"מ²²⁰, שלא להיזקק לדין-תורה זה מלכתחילה; אלא גם הטענה מצד המצב עתה בארצות-הברית, שהעצה היחידה שלא להיכנע לאיומים שאין להם סוף היא כשמראים להם שאין מתפעלים מהאיומים (כדלקמן)] — גם טענה זו כלא נחשבת בעיניהם! ואף שטבע האדם הוא להתפעל מאיומים (כדמוכח מהציווי "לא תגורו" גופא, שבטבע האדם "תגורו מפני איש", ולכן צריך לשלול זאת)

(216) שיחת ש"פ חיי שרה ס"ו... (לעיל ע'...)
 (217) א. ועוד.
 (218) ע"ד לשון חז"ל — ב"ק כ, ב. ב"מ ו, א. ועוד.

(219) גיטין מה, רע"א. (219) דברים א, יז.

(220) רס"ב.

— הרי לאמיתו של דבר, העצה היחידה להיפטר ממי שמאיים אינה עי"ז שנבהלים מהאיומים ומוותרים לו אפילו כל-שהוא, כי עי"ז רואה שמתפעלים ממנו, וממילא יתבע "מאתיים", ולמחרת — "ארבע מאות", ולבסוף לא יסתפק בשום חלק, אלא יתבע הכל!

ט. ואין כאן המקום להאריך בפלפולים עם אלו שחבל על בזוז הזמן לדבר אודותיהם, ועאכ"כ — להכנס לוויכוחים עמהם ח"ו, שהרי "כל שכן דפקר טפיי"²²¹ (כפי שאירע בעבר כשנכנסו בוויכוחים עמהם), ובפרט שהדברים הגיעו לידי ליצנות (כנ"ל ס"ב), ועל ליצנות אין שום עצה (כמבואר בספרים²²²), והעצה היחידה היא — "ובמושב לצים לא ישב"²²³.

והן אמת שרחמנות היא גם עליהם עצמם, אבל עתה אין הזמן לדבר אודותיהם, ואדרבה — "לא מהם ולא מהמונם"²²⁴, ויהי להם אשר להם.

והטעם שהנני מדבר אודות דברים אלו הוא — לפי שהאיומים לא נעצרו כאן, אלא עוד ידם נטוי, והדרך היחידה לעצור את האיומים היא — עי"ז שמראים שאין מתפעלים מאיומים אלו (כנ"ל).

ואם כל אחד ואחד, במקומו ובקהילתו ובבית-הכנסת שלו, יכריז בגלוי, מבלי להיכנס לוויכוחים, שהפס"ד הוא ברור באופן כך וכך [הן לגבי ענין ברכת "שעשה לי נס" בשם ומלכות, והן לגבי מה שכתבו שפלוני הוא ההיפך מ"יש לו חלק באלקי ישראל"] — אזי עכ"פ ייתבררו ויתלבנו ויצרפו²²⁵ הדברים (שענין זה הוא סימן שמתכווננים לביאת המשיח), וייוודע דבר ברור, שפלוני בן פלוני אומר שצריך לברך "שעשה לי נס" בשם ומלכות (כפסק אדה"ז), או להיפך — שלא זו בלבד שאין לברך, אלא שברכה זו היא (כמ"ש ב"פאשקוויל" הנ"ל) בגדר "בוצע בך נאץ ה'"²²⁶, ושאר ביטויים כגון דא רח"ל (ויה"ר ש"תשליך במצולות ים כל חטאתם"²²⁷).

אבל לעמוד ולשתוק, לשבת ולשתוק, לישון ולשתוק, ללמוד תורה ולשתוק (בענין זה) — לזה אין הזמן גרמא כלל, כנ"ל שהללו הדגישו בפירוש ש"מדשתיק אודי לי",

ובפרט שהפחד משבירת המראות וכו' (שמפני פחד זה מתייראים

לצאת נגדם בגלוי) — לא יסתיים בזה, שהרי אם יראו שמצליחים באיומיהם בנוגע לענין זה — ימשיכו בזה עוד ועוד, כנ"ל.

מ. ומסיימים בטוב:

כל המדובר לעיל — אינו אלא מאמר המוסגר, מפני ההתרגשות וכו', שנזכר בדרך אגב בקשר עם הסיום על מסכת ברכות.

ובנוגע לפועל — הרי רבנו הזקן כותב באגרת שכתב "אחר ביאתו מפ"ב"²²⁸ איך צ"ל אופן ההנהגה עם המנגדים כו', ומסיים "וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'",

— בימי רבנו הזקן הי' זה באופן ד"כולי האי ואולי"; וכיון שמאז עברו כבר כמה דורות, יהי רצון שיקויים הדבר עכ"פ בדורנו זה.

ו"אנן פועלי דיממא אנן"²²⁹ — ללמוד תורה באופן שלאח"ז יצא הפס"ד כפי רצון התורה, ולא להכניס בתורה את רצונו הוא, ולהשתמש בה לענינים אחרים (כנ"ל סי"ח).

ויהי רצון שנזכה בקרוב ממש לקיום היעוד²³⁰ "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים", בביאת משיח צדקנו, אשר יגלה פנים בתורה כהלכה, ואזי ייוודע הפס"ד לאשורו,

אבל עד שיגלה את הפס"ד — הרי צריך כל אחד (ה"מיימינים" וה"משמאילים") לומר את דעתו במעמדו של משיח צדקנו והקב"ה וכל כת דילי; וכדרך ה"עקשנים" — מסתמא ימשיכו הללו בדרכם [כנ"ל (סל"ד) בענין "תלמודו בידו" — שהענין שבו הורגלו לעסוק נעשה ה"חלק" שלהם בתורה] לקטרג רח"ל על בני" גם מכאן ולהבא, ויהי להם אשר להם, ואין לנו חלק בהם, "לא מהם ולא מהמונם" וכו', ודי למבין.

מא. ונחזור לעניננו — הסיום על מסכת ברכות²³¹:

במשנה האחרונה של מסכת ברכות²³² שנינו: "כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם (שאין עונין אמן במקדש²³³, אלא המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך אתה ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך חונן הדעת, וכן בכולם, והעונין אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וילפינן לה מקרא דתפלת עזרא²³⁴ וסיעתו, ואשמעינן

228) תניא אגה"ק ס"ב. ה"הדרן" שנאמר בשיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה, מבה"ח טבת (המו"ז).
229) עירובין סה, א.
230) ישע"י, יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.
231) בהבא לקמן — נכלל גם המשך
232) תניא אגה"ק ס"ב.
233) עירובין סה, א.
234) דכתיב בעזרא (נחמי"ט, ה) "קומו

221) סנהדרין לח, ב.
222) ראה דרך חיים שער התשובה פ"ו.
223) ובכ"מ.
224) לשון הכתוב — יחזקאל ז, יא.
225) דניאל יב, י"ד.
226) תהלים י"ד, ג.
227) מיכה ז, יט.
228) תהלים א, א.